

DÜRRETÜ't-TÂC

vesi'nden sonraki bazı gazâ ve olayları anlatan eser yazarın ölümü üzerine yarım kalmıştır. Kitabın çeşitli nüshaları bulunmaktadır (Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 352/1; Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2398; İÜ Ktp., TY, nr. 2528/1; TSMK, Revan Köşkü, nr. 1377/4; 2035/2; DTCF Ktp., İsmail Saib Sencer, I, nr. 578/2). 2. Nâbî (ö. 1124/1712) zeyli. Muhteve ve edebî değer açısından en önemli zeyildir. Üslûp bakımından Veysî'den geri kalmayan Nâbî, esere yazdığı ilk zeyilde Benî Kaynukâ' Vak'ası'ndan Mekke'nin fethine (8/630) kadar cereyan eden olayları anlatmıştır. Yirmi yıl sonra yazdığı ikinci zeyil, Mekke'nin fethinden hicretin 9. yılına kadar meydana gelen olayları konu alır. Nâbî'nin ilk zeyli, *Siyer-i Veysî* ile birlikte (Bulak 1248) ve müstakil olarak (Bulak 1284) iki defa basılmış, ikinci zeyil ise yayımlanmamıştır. Eserin çok sayıda yazma nüshası bulunmaktadır (TCYK, s. 410-417'de yirmi dört nüshası verilmiş, buna ilâve olarak şu nüshalar da tesbit edilmiştir: İÜ Ktp., TY, nr. 2430; Manisa Genel Ktp., Muradiye, nr. 2741, Çanşığır, nr. 5050; TSMK, Revan Köşkü, nr. 1340, 1346; Medine Ârif Hikmet Ktp., nr. 42/242; Dârü'l-kütübî'l-Misriyye, Tarih, Türkî, nr. 169). 3. Nazmîzâde Murtaza Efendi (ö. 1136/1723) zeyli. Nâbî zeylini tamamlayan ve Nâbî'nin üslûbuyla kaleme alınan eser, Amr b. Âs ve Hâlid b. Velîd seriyelerinden başlayarak Hz. Peygamber'in ölümüne kadar geçen dönemi anlatmaktadır. Zeylin 1107 (1695-96) tarihli istinsahları mevcut olduğuna göre (Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 353; Nuruosmaniye Ktp., nr. 3351/3) Nazmîzâde eserini bu tarihten önce bitirmiş olmalıdır. *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları'n-*

da kaydedilen on bir nüsha ile *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*'ndaki dört nüsha dışında eserin başka yazmaları da vardır (Mevlânâ Müzesi Ktp., nr. 4936; Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 930/4; Bibliothèque Nationale, nr. 1268; Medine Ârif Hikmet Ktp., nr. 41/242; ayrıca bk. Flügel, I, 65). 4. Tıfî Ahmed Çelebi (ö. 1255/1839 [?]) zeyli. Ahmed Çelebi, Nâbî ve Nazmîzâde'yi tenkit ederek yazdığı zeylinde, onların eserlerinde bahsi geçmeyen veya yeterince aydınlatılmayan olaylar üzerinde durmuştur. Bunlar Mekke'nin fethine tetimme, Huneyn ve Tâif gazveleri, ganimetlerin taksimi, umrenin edâsı ve Medine'ye dönüş, Hz. Muhammed'in oğlu İbrâhîm'in doğumu, Kâ'b b. Zühayr felâketi, Tebük Gazvesi ve Abdullah b. Übey b. Selûl'ün helâk olması, Hz. Ebû Bekir'in haccı, Habeş Kralı Necâşî'nin ölümü, Hz. Peygamber'in haccı gibi konulardır. Yer yer beyitlerle süslenen ve Veysî'nin üslûbuyla kaleme alınan bu zeylin bilinen tek yazma nüshası Medine Ârif Hikmet Kütüphanesi'ndedir (nr. 40/242). 5. Süleyman Tâlib zeyli. Hassa ordusu silâhşörlerinden Koçhisârîzâde Süleyman Tâlib tarafından 1206 (1792) yılında kaleme alınan eser, Nâbî'nin birinci zeylinin zeyli olup Benî Kaynukâ' Gazvesi'nden (2/624) Hudeybiye Antlaşması'na kadar (6/628) meydana gelen olayları anlatır. Eserin tek yazma nüshası bilinmektedir (Berlin Kraliyet Ktp., MS, Or.oct., nr. 1049).

Bosnalı Abdülkerim Sâmî Efendi'nin (ö. 1096/1684) *Dürretü't-tâc'a* bir zeyil yazdığı söylenmekteyse de (*Sicill-i Osmânî*, III, 353-354; *Osmanlı Müellifleri*, II, 230) eserin bugüne kadar herhangi bir nüshasına rastlanmamıştır. Râgıb Paşa-

nın (ö. 1176/1763) Huneyn Gazvesi'yle ilgili *Huneyniyye* adlı eseri de (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2258/3, 339; İÜ Ktp., TY, nr. 2593, 3167, 3186), *Siyer-i Veysî'ye* zeyil olarak değerlendirilmiştir (İA, IX, 597).

BİBLİYOGRAFYA :

Veysî, *Dürretü't-tâc*, Bulak 1245; a.mlf., *Siyer-i Veysî*, Süleymaniye Ktp., Reisülküttâb, nr. 800; a.e., İstanbul 1286 (*Hâbnâme*, *Münşeat* ve *Şehâdetnâme* ile birlikte); Veysî-Nâbî, *Zeyli-Nâbî alâ Siyer-i Veysî*, Kahire-Bulak 1248; Beyânî, *Tezkire*, İÜ Ktp., TY, nr. 2568, vr. 101^{a-b}; Kınalîzâde, *Tezkire*, II, 1051-1052; Kafzâde Fâizî, *Zübdetü'l-eş'âr*, İÜ Ktp., TY, nr. 1546, vr. 126^b-127^{a-b}; Atâî, *Zeyli Şekâik*, II, 713-716; a.mlf., *Tercüme-i Hâl-i Veysî*, İÜ Ktp., TY, nr. 3292, vr. 332^b-336^a; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, II, 107-108; *Keşfü'z-zunûn*, I, 738-739; Rızâ, *Tezkire*, İstanbul 1316, s. 101-102; Mehmed Âsım, *Zeyli-Zübdetü'l-eş'âr*, İÜ Ktp., TY, nr. 1711, vr. 23^b-24^a; Tefvik, *Mecmûatü't-terâcim*, İÜ Ktp., TY, nr. 192, vr. 33^a; Fâik Reşâd, *Eslâf*, İstanbul 1312, II, 2-6; *Sicill-i Osmânî*, III, 353-354; IV, 619-620; Flügel, *Handschriften*, I, 65, 247, 251, 273; III, 375; Gibb, *HOP*, III, 208-218; *Osmanlı Müellifleri*, II, 230, 477-479; Babin-ger (Üçok), s. 168-170, 261-262, 274; TCYK, s. 308, 373, 374, 383-387, 410-435; Karatay, *Türkçe Yazmalar*, I, 358-361; Banarlı, *RTET*, II, 681-682; Özege, *Katalog*, I, 313; IV, 1587; V, 2120; Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 495-496; Zehra Öztürk, *Siyer-i Veysî Zeyli* (mezuniyet tezi, 1979), *Türkiyat Enstitüsü*, T, nr. 2074, s. I-XI; Mes'ad Süveylîm Ali eş-Şaman, *Türk Edebiyatında Siyerler ve İbn Hişâm'ın Siyeri'nin Türkçeye Tercümesi* (doktora tezi, 1982), AÜ İlahiyat Fakültesi, s. XXXVIII-LXXX; Nasrullah Mübeşşir et-Tirâzî, *Fihristü'l-matbu'atit-Türkiyyetü'l-'Osmâniyye*, Kahire 1982, I, 141; Büyüktürk Klâsikleri, V, 90; Abdülkadir Karahan, "Râgıb Paşa (Edebî Şahsiyeti)", *İA*, IX, 597; M. Kanar, "Veysî", a.e., XIII, 308-309; Mustafa Uzun, "Divan Edebiyatı", *TDEA*, II, 331; Harun Tolasa, "Divan Nesri", a.e., II, 344; "Dürretü't-tâc", a.e., II, 400.

MUSTAFA ERKAN

DÜRRETÜ'l-VÂİZİN

(bk. DÜRRETÜ'n-NÂSİHİN).

DÜRRİ AHMED EFENDİ

(ö. 1135/1722)

İran'a elçilikle gönderilen

Osmanlı devlet adamı ve divan şairi.

Van'da doğdu. Vanlı Ebû Bekir Vehbi Efendi'nin oğludur. Yekçeşm, Kör, Vâfi lakaplarıyla da tanınır. Şiirlerinde Vâfi veya Dürrî mahlaslarını kullanmıştır. Öğrenimi hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamakla beraber iyi bir medrese tahsili gördüğü anlaşılmaktadır. İstanbul'a giderek Divan Kalemi'ne girdi. Önce di-

Dürrî Ahmed Efendi
sefâretnâmesinin
ilk iki sayfası
(Millet Ktp.,
Ali Emîrî,
Tarih, nr. 820)

van kâtibî oldu; şairliği sebebiyle devrin ileri gelen devlet adamlarının takdirini kazandığı için süratle yükseldi ve hâcegânlık mesleğinin çeşitli kademelerinde görev yaptı. Receb 1125'te (Ağustos 1713) vak'anüvis Naimâ'dan boşalan Anadolu muhasebeciliğine, 27 Muharrem 1127'de (2 Şubat 1715) sipahiler kâtipliğine getirildi. Ardından haraç muhasebecisi oldu. Bu sonuncu görevde iken Avusturya ile Pasarofça Antlaşması'nın imzalanması sırasında, iki devlet arasındaki ticarî konuları içine alan ticaret antlaşmasının (27 Temmuz 1718) 19. maddesi uyarınca, Osmanlı topraklarından geçecek Avusturya-İran ticaret yoluna ait meseleleri halletmek üzere şikk-ı sâni defterdarlığı pâyesiyile İran'a elçi olarak gönderildi. Ayrıca kendisine devrin sadrazamı Nevşehirli Damad İbrâhim Paşa tarafından gizli bir tâlimat verilerek o sırada İran'da meydana gelen siyasî olayları yerinde izlemesi, bu ülkenin örf ve âdetlerini öğrenmesi istendi. Dürrî Ahmed Efendi Ağustos 1720'de İstanbul'dan ayrılarak Bağdat'a gitti. Orada Osmanlılar'ın Bağdat valisi Eyüplü Hasan Paşa ile görüştüktan sonra Dergezin, Hemedan ve Kazvin üzerinden İran Şahı Hüseyin'in bulunduğu Tahran'a ulaştı. Yaptığı görüşmeler sonunda ticaret işleriyle ilgili hususların hallini sağladı. Bir süre daha burada kaldıktan ve dönüş sırasında uğradığı Van'da atalarına ait bazı hayır eserlerini tamir ettirdikten sonra 15 Şafer 1134'te (5 Aralık 1721) İstanbul'a geldi. Elçiliğiyle ilgili olarak hazırladığı raporu III. Ahmed'e ve Sadrazam İbrâhim Paşa'ya sundu. Bu hizmeti karşılığında başmuhasebeciliğe getirildi; bir yıl sonra da 2 Rebîülevvel 1135'te (11 Aralık 1722) vefat ederek Vefa'da Şeyh Vefa Camii hazîresine gömüldü. Kendisinden bahsedilen tezkirelerde iyi Farsça bildiği, son derece nüktedan bir kişi olduğu, güzel yazı yazdığı belirtilir (Sâlim, s. 239-240; Fatin, s. 93).

Eserleri. 1. *Sefâretnâme*. Dürrî Ahmed Efendi'nin başlıca eseridir. İran elçiliğiyle ilgili olarak kaleme aldığı ve padişah ile sadrazama sunduğu bu eserin iyi nüshalarından biri İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (TY, nr. 3228; diğer yazmaları için bk. Unat, s. 61). Bir rapor özelliği taşıyan eserde kendi seyahati, yaptığı temaslar ve göreviyle ilgili konular yanında İran'ın iç siyasî durumu, halkı, şehir ve kasabaları, askerî gücü, idarî yapısı, cemaatleri, şahın sarayı hakkında etraflı bilgiler verir. *Sefâretnâme*

oldukça ilgi çekmiş, önce *Râşid Târihi* içinde (V, 372-398) yayımlanmış, Polonyalı Krusinski tarafından Latince'ye tercüme edildiği gibi (Jesu 1733) Fransızca'ya da çevrilmiştir (bk. bibl.). Ayrıca Paris'te mağribî yazı stili ile yazılı nüshasının litografya baskısı da yapılmıştır (1820). 2. *Divan*. 3500 kadar beyitten oluşan divan yetmiş üç varak olup tek yazma nüshası bilinmektedir (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3409/1, vr. 3-73). Kendisinden söz eden kaynaklar onun güçlü bir şair olduğunu belirtirler. Gazel, kaside, kıta ve lugazlarıyla tanınan Dürrî, XVII. yüzyıl divan şairlerinin ve bilhassa Nâbî'nin etkisinde kalmıştır. Tarih düşürmede de çok başarılı olan şairin bu başarısını Şeyhî, "...târîh-gûylukta hod akrânî nâdir" sözünü ifade etmiştir (*Vekâyiü'l-fuzalâ*, IV, 737). Sâdî ve Feyzî adındaki kardeşlerinin de şair olduğu bilinen Dürrî (a.g.e., IV, 471; *Osmanlı Müellifleri*, III, 8) yaşadığı dönemde yapılan birçok esere tarih düşürmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

Dürrî, *Divan*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3409/1; a.mlf., *Sefâretnâme*, İÜ Ktp., TY, nr. 3228; *Relation de Dourry Effendy, ambassadeur de la porte Ottomane auprès du roi de Perse* (trc. L. Langlès), Paris 1810; Sa-fâyî, *Tezkire*, İÜ Ktp., TY, nr. 3215, vr. 91; Şeyhî, *Vekâyiü'l-fuzalâ*, IV, 471, 737-739; Râşid, *Târih*, V, 163, 164, 371-398; Râmiz, *Tezkire*, İÜ Ktp., TY, nr. 91, vr. 90; Sâlim, *Tezkire*, İstanbul 1315, s. 239-240; Fatin, *Tezkire*, s. 93; Hammer, *HEO*, XIV, 22-23, 78-79; *Sicill-i Osmânî*, II, 331; *Osmanlı Müellifleri*, III, 8, 190; Babin-ger (Üçok), s. 354-355; Ergun, *Türk Şairleri*, III, 1191-1195; Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, s. 346; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/1, s. 150; Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefâretnâmeleri*, Ankara 1968, s. 59-61; Münir Aktepe, *1720-1724 Osmanlı-İran Münasebetleri ve Silâhsöz Kerânî Mustafa Ağa'nın Revân Fetih-nâmesi*, İstanbul 1970, s. 3-9; a.mlf., "Dürrî Ahmed Efendi'nin İran Sefareti", *BTDD*, I/1 (1967), s. 56-60; I/2 (1967), s. 60-63; I/3 (1967), s. 64-66; I/4 (1968), s. 60-62; I/5 (1968), s. 53-56; I/6 (1968), s. 82-84; Aydın Talay, *Bizim El-ler Van*, İstanbul 1988, s. 82; Haluk İpekten v.dğr., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsim-ler Sözlüğü*, Ankara 1988, s. 103; Nuri Akba-yar, "Ahmed Dürrî Efendi", *TDEA*, I, 60.

AYDIN TALAY

DÜRRİ MEHMET EFENDİ

(ö. 1149/1736)

Osmanlı şeyhülislâmı.

Osmanlı Devleti'nde pek çok âlim ve altı şeyhülislâm yetiştiren Dürrîzâdeler ailesinin ilk ferdi olup İlyas Efendi'nin oğludur. Medrese tahsilini tamamladıktan

sonra müderris oldu. IV. Mehmed devri kazaskerlerinden Reisülulemâ Abdülka-dir Efendi'nin kızı ile evlendi. 1116'da (1704-1705) Süleymaniye müderrisi iken kadılık mesleğine geçti ve 1707'de Mısır, 1716'da Mekke, 1720'de İstanbul kadılığına getirildi. Bu sonuncu görevinden, İstanbul fırıncı esnafının narha ri-ayet etmemesi hususundaki ihmali ile-ri sürülerek 1721'de azledildi (Râşid, V, 276-277). Uzun bir süre bekledikten sonra 1726'da mâzül İstanbul kadılarının en kıdemlisi olarak Anadolu kazaskerli-ğine tayin edildi. Ancak kadıların Sadra-zam İbrâhim Paşa'ya şikâyetinde buluna-rak Dürrî Efendi'nin kadı tayinlerinde tezkirecilerinin sözüne uyup usul ve kı-deme aykırı tevcihlerde bulunduğunu bildirmeleri üzerine görevden alındı ve İstanbul'da oturmasına izin verilmeyip arpılığı olan Tatarpazarıcı'na gitmesi emredildi. Bir müddet sonra Rumeli ka-zaskerliği pâyesini alan Dürrî Mehmed Efendi, Patrona Halil ayaklanmasının ardından Ekim 1730'da bilfiil Rumeli ka-zaskeri oldu. Dokuz ay kadar sonra bu görevden ayrıldı ve Ağustos 1734'te ikinci defa aynı göreve getirildi. 3 Cemâziye-lâhir 1147 (31 Ekim 1734) tarihinde şey-hülislâmlığa tayin edildi. Bu sırada ol-dukça yaşlı idi. Şubat 1736'da felç ol-du. I. Mahmud, rahatsızlığı geçinceye kadar düzenlediği fetva, hüccet vb. ev-rakta imza yerine mühür kullanmasına izin verdi. Dürrî Efendi rahatsızlığı sıra-sında da devlet meseleleriyle ilgilendi, ancak durumunun giderek ağırlaşma-sı üzerine 1 Zilhicce 1148'de (13 Nisan 1736) azledildi. Hayatının kalan kısmını Üsküdar'daki evinde geçirdi. Vefatında Karacaahmet Miskinler Tekkesi yakı-nındaki Yeşilkapı Mezarlığı'na defnedil-di.

Dürrî Efendi'nin müderrislik yapan oğlu Nüreddin genç yaşta vefat etmiş (1722), diğer oğlu Dürrîzâde Mustafa Efendi ise şeyhülislâm olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Şeyhî, *Vekâyiü'l-fuzalâ*, II, bk. İndeks; Râşid, *Târih*, V, 208, 276-277; Küçük Çelebizâde Âsım, *Târih*, İstanbul 1282, s. 461; *İlmiye Def-teri*, İÜ Ktp., TY, nr. 8879, vr. 4^b; Şem'dânîza-de, *Târih* (Aktepe), I, 40; Subhî, *Târih*, vr. 18^b, 32^a, 33^b-34^a, 63^b, 71^b, 77^a-79^b; *Devhatü'l-meşâyih*, s. 91-92; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 515; *Sicill-i Osmânî*, II, 338; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/2, s. 472; J. R. Walsh, "Dürrîzâde", *Eİ²* (İng.), II, 629.

MEHMET İPŞİRLİ